

I. ZGODOVINSKI OKVIR

Ob stoti obletnici združitve se je treba utemeljeno spomniti zgodovinskih dejstev in relevantnih širših in lokalnih okoliščin ter konteksta odločanja o usodi Prekmurja – dejstva, da je združitev potekala v specifičnih in zapletenih zgodovinskih razmerah, da je šlo za mednarodnopravno združitev prekmurskega dela z nacionalno matico. Tu je treba posebej omeniti dogajanje na pariški mirovni konferenci, na kateri so se sprejemale najpomembnejše odločitve o prekmurski usodi.

Deveti julij 1919 – Vrhovni svet mirovne konference v Parizu je sprejel odločitev o priključitvi Prekmurja h Kraljevini SHS.

Prvi avgust 1919 – Vrhovni svet v Parizu je ugodil prošnji Kraljevine SHS, da sme zasesti Prekmurje: *»Vrhovni svet mirovne konference v Parizu je določil meje za Jugoslovansko Prekmurje in dal dovoljenje jugoslovanski armadi da prevzame upravo tega dela Prekmurja.«* (Pokrajinski arhiv Maribor, Odgovori na Maistrovo anketo: Vincenc Šeruga.)

Dvanajsti avgust 1919 – Jugoslovanske čete in prostovoljci Sokolske legije iz Štrigove so vkorakali v Prekmurje in razpršili bele in rdeče gardiste brez prelivanja krvi: *»V torek so prišle jugoslovanske čete, da zasedejo Prekmurje in sovražnike Slovencev. Bela garda se je umaknila, Rdeča garda se je razpršila in položila orožje.«* (»Rešitelji so prišli«, *Novine*, 17. avgust 1919, letnik 6, str. 4.)

Sedemnajsti avgust 1919 – Slovenska krajina je postala kot Prekmurje sestavni del Kraljevine SHS: *»Naša prekmurska krajina je prikapčena Jugoslaviji. Dozdajšnja vogrska uprava se zdaj spremeni v slovensko«.* (»Sosvet v Prekmurji«, *Novine*, 24. avgust 1919, letnik 6., str. 2.)

Zgodovinska dejstva in okoliščine dajejo vpogled v dogajanje v Prekmurju po prvi svetovni vojni. V mesecih pred priključitvijo Prekmurja h Kraljevini SHS so bili v Prekmurju številni dogodki, ki so odražali dejansko stanje med prekmurskim prebivalstvom, ki se je vedno bolj zavzemalo za priključitev k matičnemu narodu. Vodilno vlogo za izboljšanje stanja Prekmurcev so sprva prevzeli katoliški duhovniki,

---

¹ Izhodišča so povzeta iz Programa praznovanja 100. obletnice, ki je bil potrjen na Svetu prekmurske regije 29. marca 2018.

ki so skušali pridobiti avtonomijo za Prekmurje znotraj madžarske države. Ko se je stanje v Prekmurju poslabšalo in je pritisk madžarizacije narasel, pa se je vedno več Prekmurcev zavzemalo za združitev Prekmurja s Kraljevino SHS. Dodatno sta njihovo mnenje podkrepila boljševiško nasilje in slab gospodarski položaj v Prekmurju v letu 1919.

Dogodki jeseni 1918 in spomladi 1919 v Prekmurju, kot na primer zborovanje 20. 10. 1918 v Murski Soboti, udeležba Prekmurcev na slovesnosti v Ljutomeru ob razglasitvi države SHS, razglasitev Murske republike itd., pričajo o burnem dogajanju. Izstopajo posamezniki, ki so s svojim delovanjem prispevali k uresničitvi dolgoletnih prizadevanj, da se prekmurški Slovenci združijo z matičnim narodom (sodelovanje in prispevek dr. Matije Slaviča, člana delegacije SHS, ali ameriškega izvedenca teritorialne komisije na pariški mirovni konferenci, majorja in profesorja na univerzi Columbia v New Yorku, D. W. Johnsona itd.).

Zgodovinskih dogodkov pred 100 leti so se spominjali in jih praznovali – pred 2. svetovno vojno – 18. avgusta 1929 v Murski Soboti in 17. avgusta 1939 v Beltincih. Osemdesetletnice združitve leta 1999 so se spomnili s posebno prireditvijo v Murski Soboti, pomemben je bil tudi tridnevni znanstveni simpozij v Murski Soboti. Državni zbor Republike Slovenije je leta 2005 dopolnil Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji tudi z odločitvijo, da 17. avgust postane državni praznik. Prva proslava po sprejemu tega zakona je bila leta 2006 v Beltincih, v naslednjih letih pa so bile v Murski Soboti, pri Gradu in v Beltincih. Leta 2010 je vlada sklenila, da bodo državne proslave samo vsakih pet let; od leta 2010 so tako proslave organizirale občine Črenšovci, Murska Sobota, Velika Polana, Beltinci, Turnišče, Puconci, državna pa je bila spet leta 2015 v Murski Soboti. Poleg tega je treba omeniti še spremljajoče lokalne dogodke in dejstvo, da občini Beltinci in Črenšovci vežeta na 17. avgust svoja občinska praznika.

V Prekmurju oziroma Pomurju je nekaj spominskih znamenj, ki so povezana z omenjenimi zgodovinskimi dogodki: dva kipa Matije Slaviča, spomenik v Murski Soboti, kip Jožefa Klekla in Jožefa Godine v Črenšovcih, doprnski kip in spominska soba Ivana Jeriča v Dokležovju, doprnski kip Franca Kovačiča ter spominska plošča in soba v Veržeju.;

Za dosedanje zaznamovanje tega državnega praznika je značilno, da so bile doslej vse proslave v Prekmurju in so bolj ali manj izzvenele le kot praznik Prekmurcev, kot lokalni dogodek. Praznik je bil doživljan kot »prekmurski« in veliko manj kot državni.

II. O CILJIH IN PRAZNOVANJU KOT PRILOŽNOSTI ZA PRIHODNOST

Obletnice bi morale biti tudi priložnost za iskanje in krepitev moralne moči za zrelejšo spoprijemanje s prihodnostjo, za krepitev nacionalne zavesti in samozavesti, za krepitev domoljubja, ki mu daje zgodovinski tok dogajanj od konca 1. svetovne vojne naprej čvrsto podlago in zavezujočo oporo. Obletnice so tudi pomemben mejnik zorenja zavesti v svetu ob Muri in dajejo vpogled v javno izraženo množično povezanost prekmurskih Slovencev z matičnim narodom.

Osnovni cilj načrtovanih aktivnosti je, da bo praznovanje priključitve predstavljeno tako domači kot tudi širši slovenski in mednarodni skupnosti in da se na primeren način posebej omenijo tisti, ki so najzaslužnejši, da se je priključitev Prekmurja k matičnemu narodu zgodila.» (Iz pisma župana MO MS, dr. Jevška, predsedniku vlade RS, dr. Miru Cerarju, julij 2017.)

Obletnica je priložnost, da se spomnimo, da je bila ohranitev slovenske nacionalne identitete skozi viharje stoletij in neprijazno zgodovino vselej svojevrstno kljubovanje. V 20. Stoletju so trikrat odločali o usodi slovenskega naroda in njegovi državi ter mejah na mirovnih konferencah v Parizu 1919. in 1946. in v Haggu 1991.

Ohranitev slovenstva v Prekmurju je svojevrsten čudež. Zgodovinski ozaveščevalni in narodnobuditeljski prispevek katoliških in protestantskih oziroma evangeličanskih krogov in njihovih najbolj znanih piscev je še vedno premalo poznan in spoštovan v zgodovinskem spominu in zavesti Slovencev. Smiselno ga je ovrednotiti tudi v kontekstu aktualnih dogajanj in kontaktov med Katoliško cerkvijo (KC) in Svetovno evangeličansko asociacijo – za potrjevanje ekumenskega duha in pozitivne prakse in za nove skupne ekumenske aktivnosti KC in Evangeličanske cerkve v ožjem obmurskem in širšem prostoru.

Prekmurski Slovenci so po odločitvi pariške mirovne konference prvič zaživel ne samo državnopravno, temveč tudi jezikovno in civilizacijsko-kulturno s preostalimi deli slovenskega naroda in se zlili v slovensko narodno celoto. Obletnica je tako priložnost, da se okrepi vedenje v lokalnem in širšem slovenskem okolju o zgodovinskih

okoliščinah in pomenu združitve, povezanosti korenin – zgodovinskih dogajanj in pomena teh za samobitnost in identiteto slovenskega naroda, za proces zorenja slovenske nacionalne zavesti od taborskega gibanja naprej, za spodbudo aktualnim dejavnostim, ki bodo oblikovale »Slaviče za današnji čas«.

Praznovanje stote obletnice združitve je torej priložnost za krepitev prekmurske samozavesti in vračanje Prekmurja v zavest Slovencev in slovenskih institucij, za valorizacijo gospodarskorazvojnih dimenzij in perspektiv, za spodbujanje večje sinergije povezovanja in izkoriščanje razvojnih potencialov v svetu ob Muri. Predvsem pa si želimo, da bo to celotno dogajanje v povezavi s stoto obletnico združitve prispevek k povezovanju, da bo to praznik, ki nas bo povezoval in pozitivno motiviral, ne pa ločeval, praznik, s katerim se bomo identificirali in vsi pri tem ostajali to, kar smo – enotni v različnosti.

Praznik lahko prispeva k utrjevanju zavesti, da narod, ki se ne zaveda in ne spoštuje svoje zgodovine, nima prihodnosti. V okviru praznika želimo ponovno in še bolj prepričljivo pokazati, da je Prekmurje zaradi svoje zgodovinske in aktualne, dejavne religiozne, duhovne in tudi nacionalne pluralnosti posebna dragocenost slovenske države, da je Prekmurje živa skupnost mnogih med seboj prepletenih različnosti ob spoštovanju in razumevanju razlik, korenin, zgodovinskih dejstev in ohranjanju nacionalnih in drugih identitet z afirmacijo načel in politike pozitivne diskriminacije.

Praznovanje združitve bo tako tudi priložnost za okrepitev mednarodnih vezi – z udeležbo gostov iz tujine in predstavnikov drugih držav (še posebej udeleženk pariške mirovne konference) na posameznih dogodkih -- in v tem okviru tudi za utrjevanje dobrososedskih odnosov z Madžarsko.